

Inspirationsmaterial till *MARTYRER*

Det här är ett inspirationsmaterial som bygger på teman ur föreställningen *Martyrer*. Här hittar du också diskussionsfrågor, dramaövningar, tips på litteratur, artiklar, filmer och hemsidor. Du kan använda inspirationsmaterialet antingen inför eller efter teaterbesöket. Har du frågor eller funderingar kring materialet eller uppsättningen? Kontakta informatör Carin Hebelius på e-post carin.hebelius@malmostadsteater.se

1. VEM ÄR MARIUS VON MAYENBURG

Marius von Mayenburg brukar beskrivas som ett teaterns underbarn. Han fick sitt genombrott med pjäsen *Eldansikte* 1997, bara tjugofem år gammal. Redan som tjugosjuåring blev han husdramatiker och dramaturg på den kända teatern Schaubühne i Berlin. Han är också verksam som översättare och har bland annat översatt pjäser av William Shakespeare, Martin Crimp och Sarah Kane.

I Sverige ser vi honom som en modern och nyskapande dramatiker. Men i Tyskland, Mayenburgs och den postdramatiska teaterns hemland, tycker man att han är ganska gammaldags. "Allt jag skriver relaterar till den tradition teatern verkar inom" säger Mayenburg själv, "och jag utgår alltid ifrån dramaturgin". Detta ser han som en nödvändighet. Teaterpubliken hör ju oftast bara texten en enda gång, vilket ställer krav på att textens berättelse ska vara omedelbar. Hans pjäser har också ofta ett specifikt ämne eller tema, vilket ger dem aktualitet och en tydlig koppling till samtiden. I *Martyrer* (2012) undersöker Mayenburg till exempel temat fundamentalism. I *Den fule* (2007) skriver han om skönhetsfixering och i *Eldansikte* (1997) om den borgerliga familjen.

Men just den starka dramaturgin är nog den viktigaste orsaken till att Mayenburg är en av Europas mest hyllade och spelade samtidsdramatiker. Skickligt väver han samman den tyska teaterns tradition, där språklig förhöjning och skruvade situationer ofta är i centrum, med den anglosaxiska teaterns tradition, som fokuserar mera på att skapa trovärdiga karaktärer och begripliga berättelser. Denna syntes av två olika teatertraditioner gör Mayenburgs pjäser intressanta och tillgängliga för regissörer, skådespelare och teaterpublik världen över.

2009 satte Malmö Stadsteater upp hans pjäs *Skimmer* på Intiman, i regi av Hugo Hansén.

2. MARTYRER

Handling

Benjamin är 15 år och känner sig lite vilsen. Vad ska han egentligen tro på? Det stora livet pockar på, mamma räcker inte riktigt till, pappa är borta och några syskon finns inte. Regler

och rättesnören verkar bra och behövs, så Benjamin väljer böckernas bok, Bibeln, och blir ganska snabbt övertygad. Benjamins nyvunna regelsystem skapar emellertid allt annat än ordning i skolan och snart är rektor och hela kollegiet fullt sysselsatta med att hitta lösningar på nya, ovana och minst sagt annorlunda situationer som uppkommer på grund av Benjamins krav på omgivningen.

Benjamins retoriska begåvning är stor och den enda som verkar förmå att engagera sig i och bjuda honom det motstånd han behöver är Erika, lärare på skolan. Erika blir lika besatt av Benjamin som Benjamin av texterna. Hon vill återbörda honom till en vardag, ett normalt beteende, till vad som är allmängiltigt och kan skrivas under av de flesta. Men även om kampen verkar given så blir Erika snabbt ensam. Alla har egna agendor och svårt att ta sig tid. deras intressen sammanfaller inte med Erikas stora engagemang och sympatiska osjälviskhet.

Pjäsens karaktärer

WILLY BALTZER är rektor på Benjamins skola. Han spelas av Tom Ahlsell.

ERIKA ROTH är Benjamins förtroendelärare. Hon är lärare i biologi, kemi och geografi. Erika har ett förhållande med idrottsläraren Markus Dörflinger. Hon spelas av Linda Ritzén.

MARKUS DÖRFLINGER är lärare i historia och idrott. Han har ett förhållande med Erika. Han spelas av Fredrik Gunnarson.

DIETER MENRATH är religionslärare och pastor. Han spelas av Hans-Peter Edh.

BENJAMIN är elev på skolan. Han spelas av Johan Stavring.

INGE SÜDEL är Benjamins mamma. Hon spelas av Katarina Lundgren-Hugg.

GEORG HANSEN är elev på skolan och Benjamins klasskompis. Han spelas av Henrik Svalander.

LYDIA WEBER är elev på skolan och Benjamins klasskompis. Hon spelas av Natalie Sundelin.

Diskutera!

Benjamins omgivning reagerar på olika sätt. Hur man bemöter en extremist som är så övertygad om sin sak finns det inget lätt svar på. Tror du att man i sin vilja att rädda en fanatiker också kan bli en?

3. FANATISM

Fanatism: en allmän, nedsättande benämning på religiösa eller politiska riktningar som utan hänsyn till rationella argument eller mänskliga hänsyn driver sin sak. Fanatikern är skeptikerns motpol. Åtskilliga riktningar i historien har fått namn om sig att vara särskilt fanatiska, t ex seloterna på Jesu tid, de radikala vederdöparna under reformationen eller extrema kristna och islamiska sekter i våra dagar. Även politiska minoritetsriktningar längst till höger och till vänster har fått denna beteckning. Ur ne.se

Texten nedan är ett utdrag ur professor Ann Sofie Roalds text "Religion i nöd och lust", som publiceras i teaterns programblad.

"Frågan är hur religion kan skapa så starka känslor inom en människa att hon är villig att offra sitt liv. Självordsbombningarna i Beirut i 1983, där flera hundra amerikanska och

franska soldater dog, var de första som utfördes i Guds namn i modern tid. Framöver på 1990-talet fortsatte de religiöst inspirerade självmordsbombningarna i Mellanöstern. Emellertid var det först på 2000-talet denna typ av religiös aktivism gjorde sin entré i västvärlden. Den 11 september 2001 i USA blev en vändpunkt. I Sverige kom den första självmordsbombningen 2010 mitt under julrushen i Stockholm.

När sanningarna blir för många och de traditionella normer och regler för vad som är sant eller lögn, rätt eller fel, försvinner, uppstår det osäkerhet. Strategin för att skapa ordning i ett kaotisk universum blir då att underkasta sig ett ny-gammalt gudomligt regelverk. Fundamentalismens bokstavstroga tolkning av de heliga skrifterna gör det lättare att kritisera andras felbarhet både i vad de tror på och i hur de praktiserar sin religion. Fundamentalister är ofta fanatiska i sin tro på att det de själva tror på är den enda rätta sanningen. Fanatism finns i alla läger, politiska, ekonomiska, sociala och religiösa. En stark tro på en idé eller ett system kräver nästan att man avsäger sig alla andra sanningar: Om det en själv tror på är rätt, måste alla andra ha fel. Och en fanatiker söker oftast förändringar: Han eller hon vill förändra systemet eller människor i sin närmaste omgivning och få dem på "rätt spår".

Den israeliska författaren Amos Oz tror att det finns en inneboende fanatiker i alla människor. I ljuset av denna tanke blir motståndet mot andras fanatism också en slags fanatism. Majoritetsfanatismen är inte alltid lika självrättfärdig, eftersom den som är annorlunda ofta kan känna ett starkare engagemang i sitt utanförskap. Oz, som själv har varit fanatiker och tagit en uppgörelse med sin fanatism, säger att generellt har fanatiker en total brist på humor, att kunna ha distans till sig själv och att kunna se sig själv såsom andra ser en. En människa med humor blir inte fanatiker, menar Oz.

Frågan är hur en fanatisk fundamentalist ska bemötas? Religionens svaga ställning i det moderna samhället gör att religiösa fundamentalister känner att de inte har något inflytande, samtidigt som de har en intensiv önskan om att förändra. Det är därför viktigt att ge personen möjlighet att berätta hur han eller hon tycker och tänker utan att i utgångspunkten fördöma deras tankar. De ska alltså lyssnas till, diskuteras med, men inte nödvändigtvis övertalas att ändra sig. En religiös aktivist som känner sig utanför vill i alla fall inte låta sig övertalas utan vill sannolikt gå ännu mer in i sig själv och sin egen lilla grupp. Och det är just gruppbyggnaden som befäster sådana annorlunda tankar och attityder. Det är därför viktigt att den som är annorlunda än majoriteten får komma till tals i det personliga mötet. Det var detta som hände Amos Oz. När han kom i kontakt med "den andra", den som han hade föraktat, förstod han att den andra personen var likadan som han själv. Det är bara i det personliga mötet med empati och tolerans som en religiös fanatisk fundamentalist kan ha en möjlighet att se sig själv så som den andra ser honom eller henne."

Av Anne Sofie Roald, professor i religionsvetenskap vid Malmö Högskola

Diskutera!

I föreläsningen lyfts fanatism och tolerans fram – hur vi agerar när någon i vår närhet plötsligt blir extremist. Fundera över begreppen **tolerans**, **fanatism** och **extremist** med hjälp av frågeställningarna nedan:

Vad innebär det att vara fanatiker?

Hur visade sig detta på scen?

Ska alla åsikter tolereras? Om inte var går gränsen och vem sätter den?

Vad innebär det att tolerera någon?

Är det viktigt att visa tolerans och respekt?

Kan vem som helst bli en fanatiker?

4. IDENTITET

– Jag har fått nog. Jag har fått nog av att gömma mig och spela sjuk, när jag är den ende som är frisk. Jag har fått nog av att Lydias nakna axlar glänser som glaserade karpas i duschens duggregn. Jag fått nog av att stirra med dimmiga simglasögon mellan Melanies lås som öppnar sig när hon simmar framför mig. Jag har fått nog av att bländas av det vita, dallrande köttet som väller fram ur Stefanies bikini på banan bredvid mig. Jag har stått ut med det länge, trots att Herren befäller "att kvinnornas prydnad skall vara anständigt, blygsamt och återhållsamt" och alltså inte i bikini, "utan som det anstår kvinnor som vill gälla för att vara gudfruktiga." (Benjamin)

Benjamin vill att hans mamma ska skriva ett intyg åt honom så att han slipper vara med på simundervisningen. Ett intyg där det står att han inte kan delta av religiösa skäl. Simundervisningen kränker hans religiösa värderingar. Benjamins mamma vägrar tro på honom, kanske har han börjat knarka, undrar hon?

Identiteten ingår i människans "jagstyrka" – vem är jag? Identitetskriser är vanliga under tonåren. Då går människan från att vara barn till att bli vuxen. Man ska "hitta sig själv" och bli självständig. Dessutom förändras kroppen och man upptäcker sexualiteten. Det kan självklart vara en jobbig tid, både för tonåringen och föräldrarna. Det blir naturligt att ta avstånd från föräldrarna och försöka skapa en stark social tillhörighet utanför familjen. I Benjamins fall tar det sig extrema uttryck då han bestämmer sig för att bli en rättrogen kristen.

Diskutera!

Är det viktigt att passa in? Vad händer om någon är annorlunda? Är det okej eller stör man sig på den personen?

Att testa gränser tillhör tonåren. Hur långt kan man gå? Vad är skolans ansvar när en ung människa spårar ur? Vad tycker du skolan bör göra?

Vi lever i individualismens tid där det blivit viktigt att "marknadsföra" sig själv. Sällan har det funnits ett sånt behov hos unga människor att få ett erkännande och bli bekräftade. Är det viktigt att bli uppmärksammas av sin omgivning? Varför det? Hur kan man göra för att få den uppmärksamheten?

5. DRAMAÖVNINGAR

Heta stolen

Heta Stolen är en enkel värderingsövning där gruppen sitter i en ring. Alla har var sin stol men det måste även finnas en extra stol som står tom. Du som är lärare säger olika påståenden (exempel nedan) vilka de ska ta ställningen till. Om man håller med ett påstående så byter man plats, om man inte håller med sitter man kvar och vet man inte så lägger man armarna tydligt i kors. Den tomma stolen är viktig eftersom om man är ensam om sin åsikt så ska man även då kunna byta plats och visa det. Läraren som håller i övningen sitter kvar på sin plats och deltar inte. Är man nyfiken på hur eleverna tänker så är det viktigt att fråga om någon vill berätta hur de tänkte. Det måste vara frivilligt för eleven att berätta eller inte. Eleverna måste också alltid möjlighet att under övningen byta åsikt och flytta på sig om de ändrar sig.

Exempel på påståenden:

- De lyssnade på Benjamin.
- Rektorn handlade rätt när han varnade Erika Roth.
- Prästen ville hjälpa Benjamin.
- Georg var kär i Benjamin.
- Rektorn tolererade Benjamin.
- Rektorn respekterade Benjamin.
- De lyssnade på Erika Roth.
- Rektorn ville väl.
- Benjamins mamma älskade sin son.
- Georg var en bra vän till Benjamin.
- Erika Roth ville hjälpa Benjamin.
- Benjamin hade rätt till sina åsikter.
- Lydia ville förstå Benjamin.
- Benjamins mamma handlade på ett bra sätt när hon fick reda på hennes sons åsikter.
- Rektorn skulle ha varnat Benjamin istället för Erika Roth.
- Erika Roth blev också fanatisk.
- Marcus Dörflinger skulle stöttat Erika Roth.

Skrivuppgift

Hur ser en vanlig dag ut i en av karaktärernas liv i pjäsen?. Vad är den personen med om och hur tror du att den upplever sin vardag? Skriv ner detta i dagboksform på max 2 sidor.

Fundera över om du mött en fanatiker eller själv känt dig fanatisk över något. Beskriv kortfattat mötet och hur du bemötte fanatikern eller hur du själv kände samt om/hur du tog dig ur din fanatism. Skriv ner på max 2 sidor.

6. TIPS

Litteratur

- Frisén, Ann/Hwang, Philip (red.), *Ungdomar och identitet*, Natur & Kultur, 2006.
Gardell, Jonas, *Om Gud*, Norstedts, 2011.
Grünbaum, Anita, *Lika och unika. Dramapedagogik om minoriteter*, 2009.
Oz, Amos, *Hur man botar en fanatiker och om att skriva*, Wahlström & Widstrand, 2007.
Skidmore, Steve, *Football fanatic*, Collins Educational, 2014.

Artiklar

"Hat i luften", i *Aftonbladet*, 070604,
<http://www.aftonbladet.se/ledare/ledarkronika/asapetersen/article11083325.ab>

"De vill ha svar på frågorna om Gud", i *Sydsvenskan* 080102,
<http://www.sydsvenskan.se/inpa-livet/de-vill-ha-svar-pa-fragorna-om-gud/>

"Jag lovar att utbilda – om du uppfostrar!", i *Sydsvenskan* 141104,
<http://www.sydsvenskan.se/asikter/jag-lovar-att-utbilda--om-du-uppfostrar/>

Film och TV

- Blecktrumman*, regi Volker Schlöndorff, 1979.
Jesus från Montreal, regi Denys Arcand, 1989.
Jerusalem, regi Bille August, 1996.
Sanning eller konsekvens, regi Christina Olofson, 1997.
Fucking Åmål, regi Lukas Moodysson, 1998.
Bowling for Columbine, regi Michael Moore, 2002.
Fjorton suger, regi Filippa Frejd, Martin Jern, Emil Larsson, Henrik Norrthon, 2004.
Jesus Camp, regi Heidi Ewing och Rachel Grady, 2006.
This is England, regi Shane Meadows, 2006.
Hata Göteborg, regi Robert Lillhonga, 2007.
Fish tank, regi Andrea Arnold, 2009
I taket lyser stjärnorna, regi Lisa Siwe, 2009.

Webb

Lås upp: Normutmanande metoder för dig som jobbar med ungdomar i högstadie- och gymnasieålder: www.lasupp.nu

Machofabriken: www.machofabriken.se/

RFSL Bryt!: www.rfslungdom.se/bryt

7. ROLLISTA OCH PRODUKTIONSUPPGIFTER

MARTYRER

Av Marius von Mayenburg

Spelas på Intiman 22 november – 4 februari 2015.

Föreställningens längd: ca 1 tim och 40 min (ingen paus)

Originaltitel: Märtyrer

Översättning: Monica Ohlsson

Förlag: Colombine Teaterförlag

Regi: Olof Lindqvist

Scenografi och kostym: Karin Dahlström

Ljus: Daniel Kullman

Musik: Anders Ortman

Mask: Siv Nyholm

I rollerna

WILLY BALTZER, rektor – Tom Ahlsell

ERIKA ROTH, lärare i biologi, kemi och geografi – Linda Ritzén

MARKUS DÖRFLINGER, lärare i historia och idrott – Fredrik Gunnarson

DIETER MENRATH, religionslärare och pastor – Hans-Peter Edh

BENJAMIN, elev – Johan Stavring

INGE SÜDEL, Benjamins mor – Katarina Lundgren-Hugg

GEORG HANSEN, elev – Henrik Svalander

LYDIA WEBER, elev – Natalie Sundelin